 © Mariusz Formanowicz, 2009-2026

Józef Formanowicz

Józef Gabriel Formanowicz (ur. 7 marca 1885 w Szubinie, zm. 11 listopada 1970 w Poznaniu) – powstaniec wielkopolski, działacz społeczny i gospodarczy[1].

Józef Gabriel Formanowicz

Był najmłodszym dzieckiem Franciszka Ksawerego Formanowicza i Franciszki z Drzewieckich. Ukończył szkołę podstawową w Szubinie, a następnie uczęszczał do gimnazjum w Gnieźnie i Nakle. W Gnieźnie należał do działającego przy tamtejszym gimnazjum tajnego Towarzystwa im. Tomasza Zana (TTZ)[2]. Jako absolwent gimnazjum uzyskał uprawnienie do skróconej, jednorocznej służby wojskowej. W dniu 9 listopada 1905 roku zamieszkał w Poznaniu. W ciągu kolejnych dwóch lat trzykrotnie zmieniał zameldowanie. W tym czasie pracował jako wolontariusz. Stolicę prowincji opuścił 2 lipca 1907 roku i udał się do Strzałkowa koło Wrześni[3,4]. Tam podjął pracę w Spółdzielniach „Rolnik". Szczególnie interesował go handel zbożem. W kolejnych latach pracował w „Rolnikach" w Stężycy i Koronowie.

Napisał monografię swojego rodzinnego miasta *Pałuki i miasto Szubin*. Książka została wydana w Poznaniu w 1909 roku[5]. W późniejszych latach publikacja ta była cytowana przez wielu autorów[6].

Okładka książki J. Formanowicza

W dn. 1 października 1909 roku został powołany do 14 Pułku Piechoty w Bydgoszczy celem odbycia obowiązkowego przeszkolenia w armii pruskiej. Służył do 30 września 1910 roku. Po zwolnieniu z wojska kontynuował pracę w branży zbożowej, kolejno w Ostrowie Wlkp., Kępnie, Lwowie i Berlinie. Od 1 kwietnia 1913 roku przez siedem lat (z przerwą w czasie I wojny) był kierownikiem Spółdzielni „Rolnik" w Sierakowie. Przy tym aktywnie uczestniczył w życiu społecznym miasta. Już w pierwszych miesiącach po zamieszkaniu był współorganizatorem Towarzystwa Śpiewaczego im. Bolesława Dembińskiego w Sierakowie. W latach 1913-1921 był prezesem tej organizacji[7]. W czasie wojny światowej został wcielony do armii pruskiej i służył w garnizonie w Pleszewie, a potem w Krotoszynie. Po zakończeniu działań wojennych wrócił do Sierakowa i pracy w „Rolniku". Od listopada 1918 był bibliotekarzem powiatowym na okręg międzychodzki i skwierzyński w ramach Towarzystwa Czytelni Ludowych[8].

9 stycznia 1919 wstąpił do powstańczej kompanii w Sierakowie, dowodzonej przez ppor. Frydera, a następnie przez por. Kucharskiego. Jako członek Rady Ludowej był współorganizatorem tego oddziału. Brał czynny udział w zbrojnym przejęciu Sierakowa z rąk niemieckich. Swoje wspomnienia z tego okresu zebrał i przesłał na konkurs „Głosu Wielkopolskiego", zorganizowany w ramach 50-lecia wybuchu Powstania[9]. Służył w kompanii sierakowskiej do czasu obsadzenia frontu przez 7 Pułk Strzelców Wielkopolskich. Został powołany przez ówczesnego Starostę sierakowskiego Mariana Szumana na stanowisko intendenta odcinka północno-zachodniego. Jego zadaniem było zaopatrzenie w żywność i furaż oddziałów powstańczych rozlokowanych od Prusimia, przez Kamionnę, Grolewo, Kolno, aż po Zatom Stary i Nowy.

W 1920 roku był sędzią pokoju przy Sądzie Powiatowym w Międzychodzie[10]. Od 1 lipca 1921 roku zamieszkał z rodziną w Bydgoszczy[11]. Został kierownikiem bydgoskiego oddziału Poznańskiego

Banku Ziemiańskiego. Był jednym z organizatorów i późniejszym członkiem Zarządu Bydgoskiej Giełdy Zbożowo-Towarowej powstałej w 1932 roku[12]. Od 1929 roku należał do Towarzystwa Miłośników Historii w Poznaniu[13], a od 1931 roku do Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Bydgoszczy[14]. W tym samym czasie był przewodniczącym Komitetu Rodzicielskiego ("dyr. J. Formanowicz") w Państwowym Gimnazjum Klasycznym w Bydgoszczy[15].

Po wkroczeniu wojsk niemieckich w dn. 3 września 1939 roku został pozbawiony stanowiska, a następnie wysiedlony z rodziną do Generalnej Guberni. Po powrocie do Bydgoszczy od lipca 1945 pracował w Spółdzielni „Społem", a następnie był maklerem w Giełdzie Zbożowo-Towarowej, w której pracował do dnia jej likwidacji. W 1950 roku rozpoczął pracę w Państwowej Centrali Nasiennej jako inspektor. Na rentę przeszedł 1 lipca 1958 roku. W 1960 roku uhonorowany odznaką Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego, a 22 grudnia 1966 roku Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym[16].

Ożeniony w 1915 roku z Kazimierą z Albińskich. Mieli troje dzieci: Janinę (1916), Mieczysława Franciszka (1917) i Krystynę (1919). Józef Formanowicz zmarł 11 listopada 1970 roku w Poznaniu. Razem z żoną i najstarszą córką, są pochowani w grobie rodzinnym na cmentarzu junikowskim.

Grób Józefa Formanowicza
i jego rodziny

Przypisy

[1] APP, zespół 53/1415/0, Zarząd Okręgowy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Poznaniu, własnoręczny życiorys Józefa Formanowicza opublikowany na stronie http://szukajwarchiwach.pl/53/1415/0/2.25/409, skan 36 (dostęp: 2014.12.30).
[2] M. Paluszkiewicz, J. Szews, *Słownik biograficzny członków tajnych towarzystw gimnazjalnych w Wielkim Księstwie Poznańskim 1850-1918*, Poznań 2000, s. 66.
[3] APP, zespół 53/474/0 Akta m. Poznania, kartoteka ewidencji ludności (1870-1931), http://e-kartoteka.net/pl/
[4] Pałucki Tygodnik Lokalny w artykule „Najnowsze zwycięstwo króla Władysława Jagiełły" (wyd. z 6 marca 2007) podaje, że Józef Formanowicz pracował w Urzędzie Stanu Cywilnego w Szubinie. Za sprzyjanie strajkującym dzieciom i ich rodzicom w czasie strajków szkolnych 1905/6 roku, został zwolniony dyscyplinarnie z zajmowanego stanowiska i pozbawiony członkostwa dozoru szkolnego. Zob: http://www.palukitv.pl (dostęp: 2014.12.29).
[5] Dostępna w WBC pod adresem: http://www.wbc.poznan.pl/publication/37304
[6] *Dzieje Szubina*, pod red. M. Biskupa, Warszawa-Poznań 1974, s. 143 ; *Książka, miesięcznik poświęcony krytyce i bibliografii polskiej*, t. 9, Warszawa 1909, s. 415 ; A. Wedzki, *Rezydencja w Szubinie na Palukach w świetle źródeł pisanych*, t. 2, Żnin 1992, s. 50, 55, 59.
[7] „Obchody 95-lecia chóru im. Bolesława Dembińskiego", strona internetowa Urzędu Gminy w Sierakowie, http://www.sierakow.pl (dostęp: 2014.12.29).
[8] „Przegląd Oświatowy". Miesięcznik Towarzystwa Czytelni Ludowych w Poznaniu. 1919, R.14, z.1, s. 9.
[9] Józef Formanowicz, *Relacja z udziału w Powstaniu Wielkopolskim w Kompanii Sierakowskiej*, Poznań 1968, http://www.wbc.poznan.pl/publication/82642 (dostęp: 2008-10-22)
[10] Zbiór rozporządzeń i okólników Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej z r. 1920 mających zasadnicze znaczenie dla wymiaru sprawiedliwości, Ministerstwo Byłej Dzielnicy Pruskiej, Poznań 1921, s. 495.
[11] Książka Adresowa Miasta Bydgoszczy, 1928 r.
[12] M. Wójcik, *Powstanie i działalność Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy*; [w:] Monografia Wielkiego Pomorza i Gdyni: z okazji 20-lecia powrotu ziemi pomorskiej do macierzy, Lwów-Toruń 1939, s. 180.
[13] *Sprawy Towarzystwa. Spis nowych członków*, Poznań 1930, http://www.wbc.poznan.pl/publication/415402 (dostęp: 2014.12.20)
[14] Z. Mrozek, *Życie kulturalno-społeczne, teatralne i literackie Bydgoszczy w latach 1919-1939: zarys dziejów*. Bydgoszcz 1984, s. 19.
[15] Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum Klasycznego w Byd-goszczy za lata szkolne 1929/30 - 1931/32, Bydgoszcz 1932.
[16] Lisa odznaczonych Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym (http://www.powstancy-wielkopolscy.pl/) opracowana przez Wielkopolskie Towarzystwo Genealogiczne „Gniazdo".